

Brunfels: Kreuterbuch, 1535, Brunellen.

Geschreven en vertaald door Nico Koomen.

Brunellen.

Von dem Nammen dißes krauts.
Es haltet Hieronymus von Brunschweig, dz
Guntzelen sey dreyerley. Die erst Brunell
genant. Die ander Gulden Guntzel. Und die
dritt grossz Guntzel. Welche drey geschlecht
zu underscheyden, haben die alten
Teutschen diße Reimen darüber gemacht.
Brunell binn ich recht wol genant,
Eins brauns blümlin ist mir bekant.
Gulden Guntzel ist der namm mein,
Mein blümlin gibt ein blawen schein.
Grossz Guntzel soll ich gheyssen sein.
Wiewol ich der blüm beraubet binn.
Die erst würt im latin Brunella, die ander
Consolida media, oder minor, unnd die dritt
Solidago maior genant. (v) (cliiiij) [163]

Gestalt der grossen Guntzel.
Grossz Guntzel hat bletter gleich den
mangolt, doch ein wenig kleiner, on alle
blümen.

Jr zeit und statt.
Brunell ist vast mit den ersten kreütteren im
anfang des Glentzen, Gulden Guntzel umb
sanct Johannis tag.

Kräfte der Guntzelen.

Prunella. (Prunella vulgaris)

Van de namen van dit kruid.
Het houdt Hiëronymus von Braunschweig
dat Guntzel is drievormig. De eerste Prunella
genoemd. De andere gouden Guntzel. En de
derde grote Guntzel. Welke drie geslachten
te onderscheiden hebben de ouden Duitsers
deze rijmen daarvan gemaakt.
Prunella ben ik recht goed genoemd,
Een bruin bloempjes is mij bekend.
(Ajuga reptans) Gouden Guntzel is de naam
mijn,
Mijn bloempje geeft een blauwe schijn.
(Veronica officinalis?) Grote Guntzel zal ik
geheten zijn.
Hoewel ik van de bloem beroofd ben.
De eerst wordt in Latijn Brunella, de andere
Consolida media of minor en de derde
Solidago maior genoemd. (v) (cliiiij) [163]

Gestalte van de grote Guntzel.
Grote Guntzel heeft bladeren gelijk de biet,
doch een weinig kleiner, zonder alle
bloemen.

Zijn tijd en plaats.
Prunella is vast met de eerste kruiden in
aanvang der lente, gouden Guntzel om Sint
Johannes dag.

Gulden Guntzel kraut kocht, od gedistillyert, ist dyenstlich allen wunden, geschwâren, geschwullsten, apostemen, gerunnenem blût von fallen od schlagen, getruncken uff.iiij.oder.iiij.lot.

Wem auch die gedârm im leib brennen, oder mit dem krymmen behafft, der btrauch dißes wassers.

Uff uffzerlich geschwulst gelegt, und mit eim dûchlin übergeschlagen, leget sye nider.

Hatt gleiche krafft wie die Btunella für die feüle im munt, oder so eim menschen up überiger hitz, als in der Breüne, die zung verbrennt wer, der schwencke den munt, und wesch die zung damit, es hylfft.

Derhalben spricht Joannes de Vigo der aller berûmpftest wundartzet, dz die kreüter so da Consolida genennt wurden, vast alle ein krafft haben, wunden zû heylen, und zû seüberen.

Krâfft der Btunellen.

Btunella ist auch der massen in einen rûff kummen, das es menigklich wol bekant, würt in aller maß gebraucht wie die Guntzel, unnd ist auch breüchlicher zû dem munt wee, hitz der zungen, und des halß, damit geweschen. dann es erquicket und heylet seer.

Für die Breüne ist nichts gewissers, munt darmit geweschen.

Das wasser von Btunellen vermenget mit essig und rosenôle, und die schlâff darmit bestrichen, legt hitz des haubts.

Magst auch ropwasser darzû thun.

Kracht der Guntzelen.

Gouden Guntzel kruid gekookt of gedistilleerd is dienstig alle wonden, zweren, zwellingen, gezwellen, gestold bloed van vallen of slagen, gedronken op 3 of 4 lood.

Wie ook de darmen in lijf branden of met de koliek behept die gebruikt dit water.

Op uiterlijke zwellingen gelegd en met een doekje overgeslagen legt ze neer.

Heeft gelijke kracht zoals de Prunella voor de vuilheid in mond of zo een mens uit overige hitte, zoals in de bruine de tong verbrand is, die spoelt de mond en wast de tong daarmee, het helpt.

Derhalve spreekt Joannes de Vigo de aller beroemdste wondarts dat de kruiden zo daar Consolida genoemd worden vast alle een kracht hebben wonden te helen en te zuiveren.

Kracht der Prunella.

Prunella is ook dermate in een roep gekomen zodat het menigeen goed bekend is, wordt in alle mate gebruikt zoals de Guntzel en is ook gebruikelijker tot de mondpijn, hitte der tong en de hals daarmee gewassen, dan het verkwikt en heelt zeer.

Voor de mondblaartjes is niets zekerder, mond daarmee gewassen.

Dat water van Prunella vermengt met azijn en rozenolie en de slaap daarmee bestreken legt hitte der hoofd.

Mag ook rozenwater daartoe doen.

Fuchs;

Van bruinelle. Kapittel 238. (Prunella vulgaris)

Namen.

Bruinelle heeft zijn naam vandaar dat dit kruid zeer beweerd is tegen de bruine in mond. Wordt van ettelijke Godheil genoemd. In de apotheken wordt ze Prunella geheten. Of echter zulks kruid bij de ouden is genoemd worden en of het diezelfde bekend is geweest of niet is me noch niet bewust.

Gestalte.

Bruinelle heeft een vierkantige, vette, harige stengel, zeventien cm hoog en soms hoger. Zijn bladeren zijn de basiel bladeren niet erg ongelijk, doch langer en spits. De bloemen zijn schoon bruin met blauwe verf vermengt, geaard zoals aan de bruine betonie. De wortel is klein met veel vezels of vezels.

Zijn groeiplaats

De bruinelle groeit op de jenever bergen, grasweiden en naast de akkers.

Tijd.

Bruinelle bloeit in juni en juli voornamelijk tot in de herfst door.

De natuur en samengesteldheid.

De bruinelle droogt zeer, doet echter zulks zonder openbare grote hitte.

Kracht en werking.

Bruinelle is een wondkruid welke genuttigd wordt tot allerlei bezing van het lijf, ze is innerlijk of uiterlijk. Daarom mag men de bruinelle in wijn of water zieden en drinken zo een verwonding in lijf is. Echter de uitwendige wonden, ze zijn oud of nieuw, zullen met dit water gezuiverd en gewassen worden. Dat bruinelle sap met azijn en rozenolie vermengt en over dat voorhoofd en slaap geslagen mildert de smarten der hoofd. Dit sap heelt ook de mond vuilheid en allerlei bezing der hals zo het in mond gehouden of gegorgeld wordt. Men mag ook de bloemen en dat kruid met elkaar in wijn of honingwater zieden en daarna gorgelen. Bruinelle sap is ook voortreffelijk goed tot de mondblaartjes zoals boven aangetoond.

Van gouden vastmaker. Kapittel 147. (Ajuga reptans)

Namen.

Gouden vastmaker, omdat het een wondkruid is, wordt in onze tijden Consolida of Solidago media genoemd. Of echter de ouden dit kruid ook herkend hebben is ons noch onwetend.

Gestalte.

Gouden vastmaker gewint een vierkantige harige stengel aan welke van lid tot lid groeien altijd twee ruwe en haarachtige bladeren, ringsom gekerfd, de munt bladeren niet zeer ongelijk. Van midden aan de stengels tot in de top tussen de blaadjes groeien schone blauwe bloempjes uit, die zijn altijd zes of zeven. De wortel is houtachtig met vele vezels die her en het in de aardrijk kruipen.

Zijn groeiplaats.

Gouden vastmaker groeit op ettelijke weiden en in de hoogte op de grasachtige akkers.

Tijd.

Bloeit het meeste in mei en juni.

De natuur en samengesteldheid.

Gouden vastmaker is warm en droog, dan ze is aan smaak bitter en trekt tezamen.

De kracht en werking.

Gouden vastmaker heelt wonden, gestoten en daarover gelegd of gedroogd tot poeder gestoten en daarin gestrooid. Gouden vastmaker gekookt en gedronken verdeelt dat gestolde en gestokte bloed in lijf. De mond met het water waarin gouden vastmaker gekookt is uitgewassen heelt de mondvuilheid en andere zweren der mond. De zwellingen daarmee gewassen of alzo warm dat kruid daarover gelegd verteert diezelfde. Wanneer een de wolf gereden heeft zal hij dat poeder van gouden vastmaker daarin strooien, dan heelt het diezelfde van stond af aan. Het is ook goed tot allerlei zweren zo zich aan de geslachten en darm vertonen.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>

